

Steeds meer ontmoedigde terugtrekking van arbeidsmarkt sinds crisis

Wanneer mensen zich ontmoedigd terugtrekken van de arbeidsmarkt daalt weliswaar de werkloosheid, maar dit betekent tegelijkertijd een lager groeipotentieel voor de economie. Het aantal ontmoedigden in Nederland is de afgelopen jaren fors gegroeid. De omvang van deze groep blijkt minder conjunctuurgevoelig te zijn dan van werklozen en blijft groeien nu de recessie ten einde lijkt.

MARLOES DE GRAAF-ZIJL

Programmaleider bij het Centraal Planbureau

WENDY SMITS

Senior statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek

FLORIS SNOEK

Werkzaam bij het Centraal Planbureau

ROBERT DE VRIES

Onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek

In de afgelopen jaren is het aantal langdurig werklozen aanzienlijk opgelopen, en ook de groep van mensen is groter geworden die wel willen werken en direct beschikbaar zijn voor betaald werk, maar die ondanks dat niet (meer) op zoek zijn naar werk. Langdurige werkloosheid wordt beschouwd als een belangrijk maatschappelijk probleem, en het is bekend dat dit ook op persoonlijk vlak grote gevolgen heeft. Mensen die hun baan verliezen worden ongelukkiger (O'Donnell *et al.*, 2014) en lopen het risico van een permanente terugval in inkomen. Naarmate ze langer langs de kant staan, verliezen ze meer van hun vaardigheden en worden minder aantrekkelijk voor werkgevers. Daardoor raken ze het contact met de arbeidsmarkt kwijt en wordt het steeds lastiger voor ze om werk te vinden.

Echter, over hen die weliswaar willen werken en direct beschikbaar zijn, maar niet meer op zoek gaan – bijvoorbeeld omdat ze daar geen resultaat van verwachten – horen we veel minder. Men zou bij deze groep kunnen spreken van een 'latente werkloosheid'. En doordat deze mensen niet als werkloos worden meegeteld, wordt de werkloosheid 'gedempt' door de groei van deze niet meer actief naar werk zoekende groep. Dit is een maatschappelijk probleem dat mogelijk eerder groter dan kleiner wordt als mensen

zich ontmoedigd afkeren van de arbeidsmarkt. De langdurige werkloosheid wordt dan weliswaar lager, maar het structurele arbeidsaanbod daalt en daarmee ook het groeipotentieel voor de economie.

In de Verenigde Staten is het feit dat mensen massaal de arbeidsmarkt de rug toekeren de afgelopen jaren een belangrijk onderwerp van discussie geworden. De werkloosheid in de VS daalde weliswaar van 10 procent in oktober 2009 tot 5,5 procent in mei 2015, maar deze ogenschijnlijke verbetering is grotendeels toe te schrijven aan de daling van de participatiegraad van 66 naar 63 procent (Krueger, 2015). En weliswaar is de werkgelegenheid gestegen, maar veel minder dan de werkloosheid is gedaald. De langdurig werklozen weten de weg naar de arbeidsmarkt niet meer te vinden en trekken zich ontmoedigd terug.

ONTMOEDIGDEN MINDER CONJUNCTUURGEVOELIG

De vraag is nu in hoeverre dit verschijnsel ook in Nederland optreedt. Volgens de officiële definitie is iemand werkloos als hij of zij geen betaald werk heeft, daarnaar op zoek is én daarvoor direct beschikbaar is. Mensen zonder betaald werk die wel direct beschikbaar zijn maar niet actief op zoek naar werk, gelden dus *niet* als werkloos maar worden gerekend tot de *niet-beroepsbevolking*.

In 2014 waren er 660.000 personen werkloos, van wie 389.000 kortdurig – dat wil zeggen korter dan een jaar – en 250.000 langdurig. Verder is er van 21.000 mensen niet bekend hoe lang ze al werkloos zijn. Daarnaast waren er nog eens 363.000 personen die wel wilden werken, daarvoor ook beschikbaar waren, maar die niet hebben gezocht. Binnen deze groep van beschikbaren gaven 99.000 personen aan dat ze niet hadden gezocht omdat ze daar weinig resultaat van verwachtten. Deze groep laat zich adequaat omschrijven met de benaming 'ontmoedigden'. De rest heeft om andere redenen niet naar werk gezocht, zoals verbondenheid met de regio, vakantie of een partner met betaald werk.

Werkloosheid, zowel kortdurig als langdurig, blijkt ook conjunctuurgevoeliger dan ontmoediging te zijn (zie figuur 1). Na aanvang van de crisis nam eerst de kortdurige werkloosheid toe, en na enige tijd ook de langdurige. Het aantal ontmoedigden bleef echter in eerste instantie vrij constant nadat de crisis was begonnen. Terwijl het aantal werklozen vanaf 2009 sterk toenam, nam het aantal ontmoedigden eerst nog af. Pas vanaf 2011 was er duidelijk een toename van het aantal ontmoedigden.

PARTICIPATIEDALING GEMASKEERD

Het aantal ontmoedigden en anderen die wel werk willen maar er niet naar zoeken, is evenals de langdurige werkloosheid nog steeds stijgende – terwijl de economie alweer herstelt en de kortdurige werkloosheid afneemt. In bescheiden mate is er in Nederland, net als in de Verenigde Staten, sprake van een afnemende dan wel minder hard groeiende werkloosheid als gevolg van terugtrekking. Hier uit het zich echter niet, in tegenstelling tot in de VS, in een daling van de participatiegraad. Toch kunnen we evenwel niet uitsluiten dat in Nederland de structurele arbeidsparticipatiestijging van met name vrouwen en ouderen (Euwals *et al*, 2014) maskerend werkt op de participatiedaling als gevolg van de crisis. Want de participatiegraad van mannen tussen de 35 en 55 jaar is sinds 2010 al wel licht gedaald.

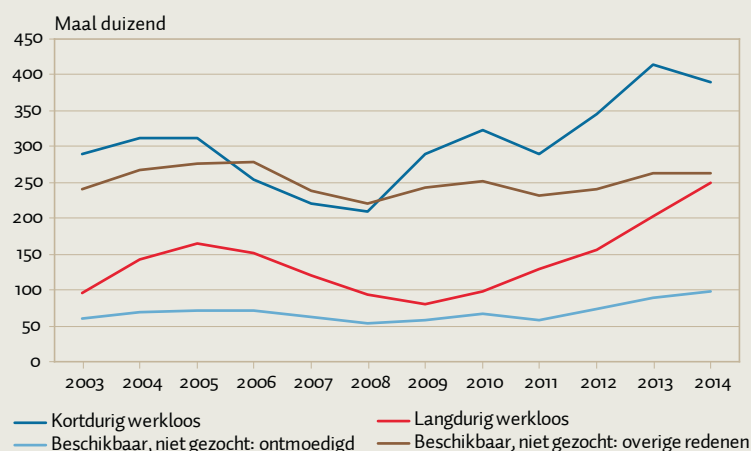
Qua leeftijd en herkomst vertonen ontmoedigden en langdurig werklozen duidelijke overeenkomsten. Onder beide groepen zijn ouderen en allochtonen bijvoorbeeld oververtegenwoordigd. De personen die direct beschikbaar zijn, maar om andere redenen niet hebben gezocht, zijn doorgaans jonger en lijken qua leeftijdsopbouw meer op kortdurige werklozen. Bovendien zijn ze, net als kortdurige werklozen, minder vaak allochtoon. Vergeleken met werklozen is het aandeel vrouwen echter aanzienlijk groter, zowel bij de ontmoedigden als bij de beschikbaren die om andere redenen niet hebben gezocht. Ook zijn deze personen veel vaker laagopgeleid dan werklozen.

Ongeveer een vijfde van de ontmoedigden en twee vijfde van hen die om andere redenen niet zochten, heeft nog nooit betaald werk gehad. Het gaat dan vooral om nieuwkomers op de arbeidsmarkt, zoals schoolverlaters. Ook vinden we onder de werklozen mensen die nog niet eerder hebben gewerkt. Dat geldt voor 16 procent van de langdurige en 30 procent van de kortdurige werklozen. Van de ontmoedigden had een jaar eerder 8 procent nog betaald werk, en 24 procent ervan was werkloos een jaar eerder; van de personen die om een andere reden niet gezocht hadden was dat respectievelijk 21 en 15 procent. Ontmoedigden zitten ook relatief vaak al lange tijd zonder betaald werk. Meer dan de helft heeft langer dan vier jaar geen betaald werk gehad, tegenover iets meer dan een derde bij mensen die om een andere reden niet zoeken.

Van de kortdurige werklozen in 2013 had een jaar later bijna 45 procent betaald werk. Ontmoedigden hebben de minste kans op werk: 8 procent van hen had een jaar later een betaalde baan. Van de personen die om een andere reden niet zoeken naar werk, heeft iets minder dan een kwart binnen een jaar werk. Voor hen is dus de kans op werk vrijwel even groot als voor langdurig werklozen.

Ontwikkeling van werklozen en personen die beschikbaar zijn

FIGUUR 1

Bron: Enquête Beroepsbevolking

CONCLUSIE

Mensen die direct beschikbaar zijn voor betaald werk maar er niet (meer) naar zoeken, bijvoorbeeld omdat ze daar geen resultaat van verwachten, behoren niet tot de werklozen en zijn daardoor dus minder zichtbaar in de reguliere statistieken. En dat terwijl een terugtrekkend arbeidsaanbod een lager groeipotentieel voor de economie tot gevolg heeft en daarom een groter economisch probleem is dan werkloosheid zelf. De cijfers tonen aan dat de groep mensen die wel voor werk beschikbaar is maar niet heeft gezocht, in Nederland qua omvang zeker niet verwaarloosbaar is vergeleken met het werkloosheidscijfer. Verrassend genoeg blijkt de omvang van deze groep minder conjunctuurgevoelig te zijn dan de werkloosheid zelf. Ook in een hoogconjunctuur zijn er mensen die niet naar werk zoeken omdat ze weinig kans van slagen denken te hebben. Pas laat in een recessie neemt het ontmoedigd zijn toe. Nu de recessie echter ten einde lijkt, groeit het aantal ontmoedigden nog steeds. In die zin gebeurt hier op kleine schaal wat er in de Verenigde Staten in het groot gebeurt. Maar in tegenstelling tot de VS betekent dat in Nederland geen daling van de algehele participatiegraad, omdat deze daling wordt gemaskeerd door een trendmatige participatie van vrouwen en ouderen.

LITERATUUR

- Euwals, R., M. de Graaf-Zijl en A. den Ouden (2014) *Arbeidsaanbod tot 2060*. Den Haag: Centraal Planbureau.
- Krueger, A.B. (2015) *What happens to the long-term unemployed? Forgotten, withdrawn, but not gone*. CPB lecture, 11 juni.
- O'Donnell G., A. Deaton, M. Durand *et al.* (2014) *Wellbeing and Policy*. Londen: Legatum Institute.